

ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ

ШЛЯХ ВІД ВИРОБНИКА ДО СПОЖИВАЧА

червень 2017

НОВИЙ ЗАКОН – НОВА МОДЕЛЬ РИНКУ

РЕАЛІЗУЮЧИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРАГНЕННЯ ТА ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, УКРАЇНА У 2016 РОЦІ РОЗПОЧАЛА РЕФОРМУВАННЯ ТА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЮ ВЛАСНИХ ГАЗОВОГО ТА ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКІВ, А ТОМУ ПОВИННА ВРАХОВУВАТИ ВІДПОВІДНІ ВИМОГИ ЄС НЕ ТІЛЬКИ РОЗБУДОВИ ЦИХ РИНКІВ, АЛЕ І ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ.

Дана публікація підготовлена за фінансової підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду "Відродження".

Дана публікація випущена в рамках проекту «Збільшення впливу громадянського суспільства у моніторингу та політичному діалозі щодо реформ в енергетиці та суміжних секторах відповідно до імплементації Угоди про Асоціацію», що здійснюється ГО «Діксі Груп» спільно з Ресурсно-аналітичним центром «Суспільство і довкілля», ВГО «Громадянська мережа «Опора», Асоціацією «Європейсько-Українське енергетичне агентство» та ГО «Енергетична Асоціація України», а також за участі незалежних експертів.

Цей проект фінансується Європейським Союзом. Зміст цієї публікації не може жодним чином бути сприйнятий як такий, що відображає погляди Європейського Союзу.

The contents of this publication are the sole responsibility of NGO "DIXI GROUP", as well as Resource & Analysis Center "Society and Environment", Civil Network "OPORA", Association "European-Ukrainian Energy Agency", and All-Ukrainian NGO "Energy Association of Ukraine", and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union.

З метою виконання міжнародно-правових зобов'язань України щодо реформування енергетичної сфери Верховна Рада 22 вересня 2016 року ухвалила проект Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», а 13 квітня 2017 року прийняла Закон «Про ринок електричної енергії»¹.

Останній Закон визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку електричної енергії і регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії для забезпечення її надійного та безпечного постачання споживачам з урахуванням інтересів споживачів, розвитку ринкових відносин, мінімізації витрат на постачання електричної енергії та мінімізації негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Закон також спрямований на імплементацію актів законодавства Енергетичного Співтовариства у сфері енергетики, а саме:

- Директиви 2009/72/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку електричної енергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС,
- Регламенту (ЄС) 714/2009 щодо умов доступу до мережі трансграничного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) 1228/2003,
- Директиви 2005/89/ЄС стосовно заходів для забезпечення безпеки інвестування до системи електропостачання та інфраструктури.

Проект Закону було узгоджено із Секретаріатом Енергетичного Співтовариства та основними міжнародними партнерами і донорами.

Функціонування нового ринку електричної

енергії здійснюється на принципах енергетичної безпеки України та безпеки постачання електричної енергії споживачам, захисту їх прав та інтересів.

У новому ринку буде збережена цілісність та надійність ОЕС України, єдиного диспетчерського (оперативно-технологічного) управління нею та розширені можливості розвитку міждержавних перетинів з енергосистемами суміжних країн.

Робота ринку повинна сприяти енергоефективності, розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики та захисту навколишнього природного середовища.

Важливою складовою нового ринку мають бути принципи добросовісної конкуренції; рівності прав на продаж та купівлю електричної енергії; вільного вибору електропостачальника; недискримінаційного та прозорого доступу до системи передачі та систем розподілу; недискримінаційної участі в ринку електричної енергії; незалежного регулювання; та недискримінаційного ціно- та тарифоутворення, що відображає економічні витрати.

Ще 29 жовтня 2015 року НКРЕКП підтримала План-графік впровадження нової моделі ринку електричної енергії² та утворила Координаційну групу (КГ) з метою моніторингу його виконання. До складу КГ з впровадження Плану-графіку нової моделі ринку електричної енергії входять представники НКРЕКП, Міненерговугілля, ДП «Енергоринок», НЕК «Укренерго», НАЕК «Енергоатом» та інші. Групу очолив член НКРЕКП Володимир Євдокимов. Секретаріат Енергетичного Співтовариства надає КГ допомогу у розробці нормативно-правових актів для нового ринку. На момент прийняття закону, за заявою члена група С.Масевича, проекти нормативно-правових актів опрацьовані більш ніж на 50%, і робота продовжується.

¹ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58829

² http://www.nerc.gov.ua/data/filesearch/Plan-hrafik_model_elektro.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ

Нова модель ринку передбачає, що балансує ринку та ринку допоміжних послуг, ринку «на добу наперед» та внутрішньодобовий ринку, двосторонні договори починають діяти з 1 липня 2019 року. При цьому балансує ринку, ринку «на добу наперед», внутрішньодобовий ринку та двосторонні договори запроваджуються одночасно, а максимальний строк дії двосторонніх договорів, укладених з дати початку дії нового ринку електричної енергії до 31 грудня 2020 року, не може перевищувати одного року, крім договорів з виробниками за «зеленим» тарифом.

Важливим елементом перехідного етапу підготовки до нового ринку є регулювання та стримування зростання цін. Тому, з метою обмеження впливу від підтримки виробників за «зеленим» тарифом та ТЕС на ціни за електричну енергію для побутових споживачів та малих побутових споживачів, в Україні будуть запроваджені спеціальні зобов'язання. У період до 1 січня 2019 року НЕК «Енергоатом» та ПАТ «Укргідроенерго» виконують спеціальний обов'язок щодо продажу електричної енергії гарантованому покупцю за регульованими цінами та в обсягах, що встановлюються НКРЕКП.

Обсяги та ціна виконання спеціальних обов'язків будуть розраховуватися за методологією, що затверджується нею після консультацій з Секретаріатом Енергетичного Співтовариства. Законом визначено, що такі обсяги повинні відповідати наступним вимогам:

- не перевищувати 75% робочої потужності АЕС;
- не перевищувати кожного року 40% середньорічного обсягу виробництва електричної енергії ПАТ «Укргідроенерго» за останні три роки.

НКРЕКП буде поетапно зменшувати ці обсяги і, після консультацій з Секретаріатом Енергетичного Співтовариства, затвердить порядок здійснення купівлі та продажу електроенергії гарантованим покупцем на перехідний період дії нового ринку, що має відповідати принципам прозорості, недискримінаційності, конкурентності та вільної торгівлі на ринку.

З 1 січня 2019 року гарантований покупець отримує компенсацію за куплену у виробників за «зеленим» тарифом та ТЕС електричну енергію відповідно до ч. 6 ст. 65 Закону.

Для впровадження нової моделі ринку електроенергії з дня набрання чинності Законом необхідно здійснити низку заходів, які можна розділити на чотири групи:

законодавчі, організаційні, фінансові та технічні (технологічні).

ЗАКОНОДАВЧІ ЗАХОДИ

Протягом 2-х місяців: НКРЕКП має прийняти Порядок здійснення процедури сертифікації оператора системи передачі.

Протягом 6-ти місяців:

- НКРЕКП має прийняти Порядок здійснення купівлі та продажу електричної енергії гарантованим покупцем з метою виконання спеціальних обов'язків на перехідний період дії нового ринку електричної енергії; Умови та правила здійснення ліцензійної діяльності з виконання функцій оператора ринку, гарантованого покупця, виробництва електричної енергії, з трейдерської діяльності; та нормативно-правові акти, необхідні для забезпечення відокремлення діяльності з розподілу та постачання електричної енергії;
- ДП «Енергоринок» має розробити та подати Регулятору проект правил ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку;
- НЕК «Укренерго» має:

розробити та подати на затвердження Регулятору проекти правил ринку, проект Кодексу системи передачі, проект Кодексу комерційного обліку, проект Правил управління обмеженнями та Порядку розподілу пропускної спроможності міждержавних електричних мереж;

розробити та подати на погодження Регулятору програму заходів з недопущення конфлікту інтересів, передбачену ст. 33 цього Закону;

розробити проекти нормативно-

правових актів, необхідних для впровадження допоміжних послуг.

Протягом 9-ти місяців: НКРЕКП має прийняти Правила ринку, Правила ринку «на добу наперед», Правила управління обмеженнями та порядок розподілу пропускної спроможності міждержавних перетинів, Кодекс комерційного обліку, Кодекс системи передачі, Кодекс системи розподілу, Методику (порядок) формування плати за приєднання до системи передачі та системи розподілу, Правила роздрібного ринку.

Протягом 12-ти місяців: НКРЕКП має забезпечити прийняття та затвердження інших нормативно-правових актів, передбачених цим Законом.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

Створення Координаційного центру, як консультативно-дорадчого органу при Кабінеті Міністрів України, основними завданнями якого, зокрема, є:

- координація роботи державних органів, установ, організацій та суб'єктів господарської діяльності з питань впровадження нової моделі ринку електричної енергії;
- підготовка пропозицій та рекомендацій щодо заходів, пов'язаних із впровадженням нової моделі ринку електричної енергії;
- контроль стану виконання заходів щодо впровадження нової моделі ринку електричної енергії.

Кабінет Міністрів України має:

Протягом 6-24-х місяців

- провести реорганізацію ДП «Енергоринок», шляхом виділення з його складу структурних підрозділів (філій) оператора ринку (ОР) та гарантованого покупця (ГП), та протягом 24-х місяців створити на їх базі підприємства, що будуть виконувати відповідні функції. При цьому, з 1 липня 2019 року гарантований покупець є правонаступником ДП «Енергоринок» за договорами купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом.

- провести корпоратизацію НЕК «Укренерго» з урахуванням вимог Закону щодо відокремлення оператора системи передачі, а через 9 місяців забезпечити подання запиту на сертифікацію до Регулятора.

- провести реорганізацію Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж та Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії шляхом утворення центрального органу виконавчої влади, що здійснює державний нагляд (контроль) в галузі електроенергетики.

Протягом 7-18 місяців повинна бути проведена реорганізація облenergo – відокремлення оператора системи розподілу від виробництва, передачі, та постачання електричної енергії шляхом створення відповідних суб'єктів господарювання.

Закон дає на це 18 місяців, але вже через 7 місяців з моменту набрання чинності закону НКРЕКП має отримати інформацію про здійснення заходів з відокремлення операторів системи розподілу (у вертикально-інтегрованих компаніях), кількість приєднаних споживачів до системи розподілу якого перевищує 100 000. Новостворений суб'єкт господарювання з постачання електричної енергії споживачам, у строк не пізніше ніж 12-ти місяців з моменту набрання чинності Законом, має в установленому порядку отримати ліцензію на постачання електричної енергії.

Через 6 місяців набувають чинності ст. 32-36 Закону щодо відокремлення оператора системи передачі, його сертифікації та моніторингу цього процесу. Повинна бути проведена сертифікація суб'єкта господарювання, контроль над яким здійснює особа (особи) з держави (держав), що не є стороною Енергетичного Співтовариства або сама держава (держави), що не є стороною Енергетичного Співтовариства.

НКРЕКП приймає рішення щодо обсягу часткового запровадження купівлі та продажу електричної енергії за двосторонніми договорами поза Оптовим ринком електричної енергії на основі техніко-економічного аналізу впливу на функціонування ринку.

Протягом 12-ти місяців вводяться в дію ст. 62-64 Закону щодо спеціальних обов'язків для забезпечення загальносоціальних інтересів

у процесі функціонування ринку електричної енергії; щодо універсальних послуг та визначення постачальника «останньої надії».

НКРЕКП проводить конкурс з відбору постачальників «останньої надії» та призначає їх.

Через 18 місяців вводяться в дію ст. 47, 48, 56 (ч. 2) Закону щодо відокремлення та незалежності оператора системи розподілу, програми відповідності та уповноваженого з питань відповідності та продажу електричної енергії за договором постачання електричної енергії споживачам за обсягом фактичного споживання одним електропостачальником.

До 1 січня 2019 року КМУ має провести конкурс з вибору постачальників універсальних послуг.

До 1 липня 2019 року:

За рішенням КМУ, не пізніше ніж через 2 роки запроваджується трейдерська діяльність на ринку електричної енергії.

Вводяться балансуючий ринок та ринок допоміжних послуг, ринок «на добу наперед» та внутрішньодобовий ринок, двосторонні договори (далі — «новий ринок електричної енергії»). При цьому балансуючий ринок, ринок «на добу наперед», внутрішньодобовий ринок та двосторонні договори запроваджуються одночасно.

Кабінет Міністрів України приймає рішення про дату, з якої починає діяти новий ринок електричної енергії.

ФІНАНСОВІ ЗАХОДИ ТА СПЕЦІАЛЬНІ УМОВИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ НОВОГО РИНКУ

- НКРЕКП до дати початку дії нового ринку електричної енергії має забезпечити відсутність перехресного субсидювання між різними категоріями споживачів.
- Спеціальні обов'язки із забезпечення збільшення частки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії покладаються на гарантованого покупця (обленерго) та НАЕК «Енергоатом».
- КМУ може прийняти рішення щодо тимчасової підтримки

деяких виробників, що здійснюють комбіноване виробництво електричної енергії для їх реконструкції або модернізації.

Протягом 3-х місяців КМУ має:

- затвердити порядок надання підтримки виробникам, що здійснюють комбіноване виробництво електричної та теплової енергії на теплоелектроцентралях.

Протягом 12-ти місяців КМУ має розробити та внести на розгляд Верховної Ради законопроект щодо:

- особливостей погашення заборгованості за електричну енергію, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії
- внесення змін до Податкового кодексу України, необхідних для забезпечення функціонування нового ринку електричної енергії.

ТЕХНІЧНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ

Потягом 18-ти місяців з дня набрання чинності Законом слід забезпечити проведення ДП «Енергоринок» та НЕК «Укренерго» закупівлі та впровадження в експлуатацію програмного та технічного забезпечення, товарів та послуг, необхідного для забезпечення функціонування ринку «на добу наперед», внутрішньодобового ринку та балансуючого ринку, виконання функцій оператора системи передачі, адміністратора розрахунків та адміністратора комерційного обліку, гарантованого покупця.

Не пізніше 18-ти місяців необхідно розпочати здійснення тестових операцій з купівлі-продажу електричної енергії на відповідних сегментах нового ринку електричної енергії.

РИЗИКИ

1. Безпека енергопостачання.

Залишається загроза повторів введення надзвичайного стану в ринку.

2. Недостатня активність та майбутня керуваність Координаційної групи (КГ) з моніторингу виконання Плану-графіку впровадження нової моделі ринку електричної енергії.

КГ очолює член НКРЕКП Володимир Євдокимов, якого було звільнено указом Президента № 145/2017³ від 26 травня 2017 р. відповідно до вимог перехідних положень закону про НКРЕКП та затвердженого плану ротації. Водночас, Конкурсна комісія для обрання нових кандидатів на посади комісіонерів НКРЕКП ще не створена. Після звільнення В.Євдокимова і Ю.Голляка, НКРЕКП наразі працює у мінімально правочинному складі 4 осіб.

3. Відсутність координації роботи державних органів, установ, організацій та суб'єктів господарської діяльності з питань впровадження нової моделі ринку електричної енергії; а також контролю за станом виконання заходів щодо впровадження нової моделі ринку.

До цього часу не визначений порядок створення Координаційного центру, його розташування (КМУ, Міненерговугілля, НКРЕКП, «Укренерго»).

4. Нерозроблені інструменти та не створений інститут захисту прав споживачів.

Директива 2009/72/ЄС вимагає посилення інституту захисту прав споживачів. Закон про НКРЕКП (п. 5 Перехідних положень) вимагає від КМУ до 1 липня 2017 року подати

на розгляд Верховної Ради України проект Закону про енергетичного омбудсмена. Закон «Про ринок електричної енергії» (ст. 76) визначає: «Розгляд скарг побутових та малих непобутових споживачів на дії чи бездіяльність електропостачальників та операторів систем розподілу та вирішення спорів між ними здійснюються також енергетичним омбудсменом. Правовий статус, порядок та умови діяльності енергетичного омбудсмена визначаються законом».

Відповідальним визначено Міненерговугілля, робота над проектом закону почалася 17 травня обмеженими силами апарату Міненерговугілля.

5. Збереження крос-субсидій на ринку електроенергії.

Законом «Про ринок електричної енергії» визначено, що Регулятор до дати початку дії нового ринку повинен забезпечити відсутність перехресного субсидювання між різними категоріями споживачів. КМУ протягом трьох місяців з дня набрання чинності Законом повинен розробити та внести на розгляд Верховної Ради законопроект щодо особливостей погашення заборгованості за електричну енергію, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії. Цю роботу в НКРЕКП очолював В.Євдокимов, з його звільненням розробка проекту закону може затягнутися.

6. Недостатня поінформованість споживачів та учасників ринку.

Потрібно проводити навчання учасників ринку, постійно діючі семінари. Зокрема, це стосується трейдерів та великих споживачів. Окремо слід ініціювати інформаційно-роз'яснювальну роботу із споживачами.

3 <http://www.president.gov.ua/documents/1452017-21930>

